

Kertaus

- Koealue: (Koe to 14.12 klo 9.00 A111)
- Kirjan luvut 9-16 (ei 13) + Appendix B.4
  - Luennot 11-23, harjoitukset 7-12
  - Opintopiiritehtävä 3

1

Sisältöä

- Vuorotus
- I/O
- Tiedostojärjestelmä
- Hajautettu prosessi
- Tietoturva

2

Vuorotus

3

Milloin?

systemiin?

muistiin?

suorittimelle?

I/O-laitteelle?

- Long-term
  - otetaanko uusi prosessi suoritettavaksi?
  - mahtuuko muistiin? riittääkö swap-tila?
- Medium-term
  - milloin (heittovaihdettu) prosessi muistiin?
  - vapaata muistia?
  - moniajoaste?
- Short-term
  - mille prosessille annetaan CPU?
- I/O
  - minkä prosessin I/O pyyntö palvellaan ensin?

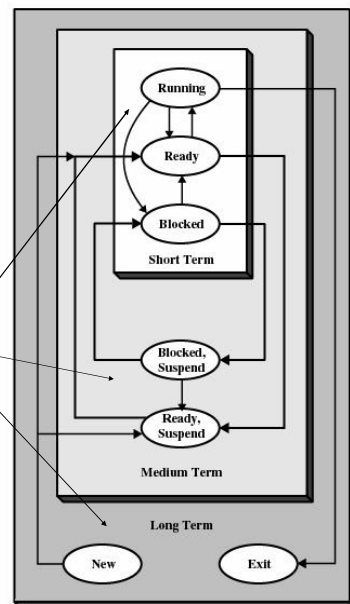
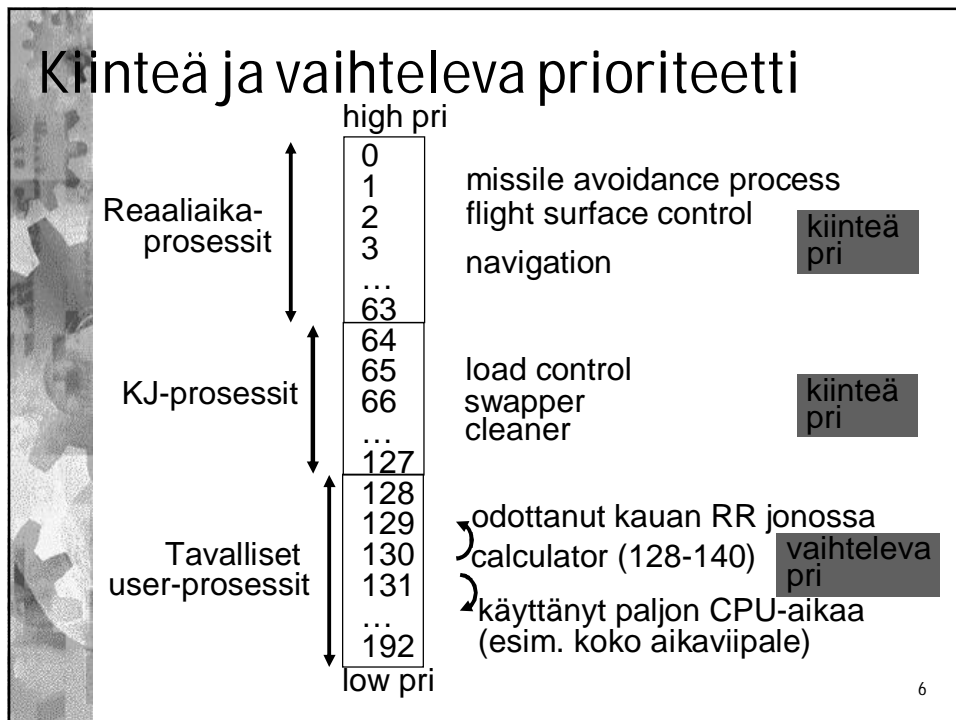
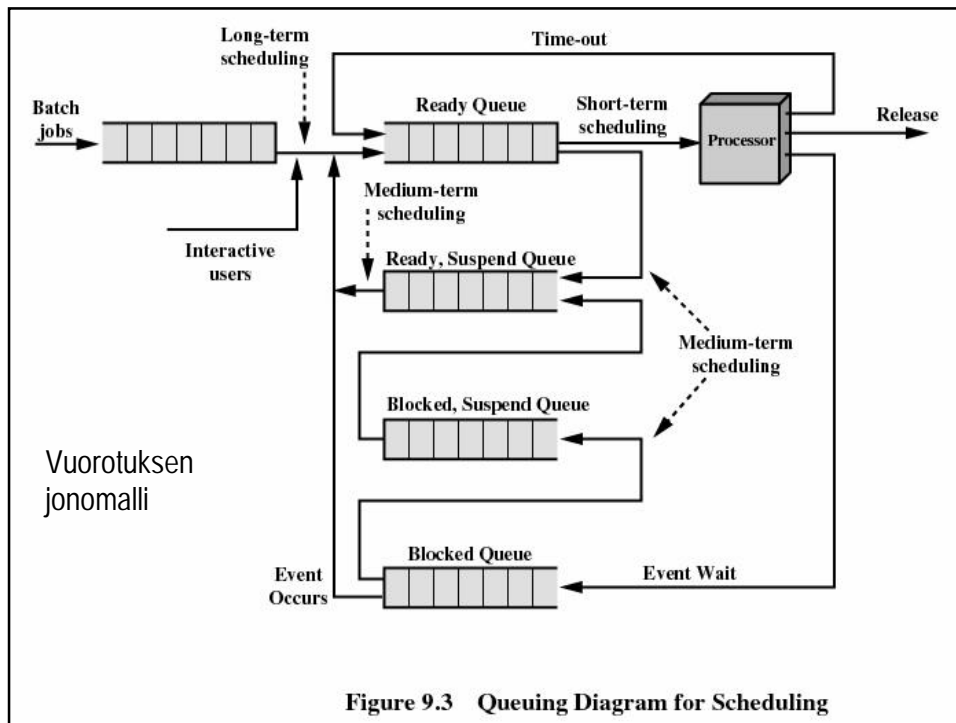

Figure 9.2 Levels of Scheduling

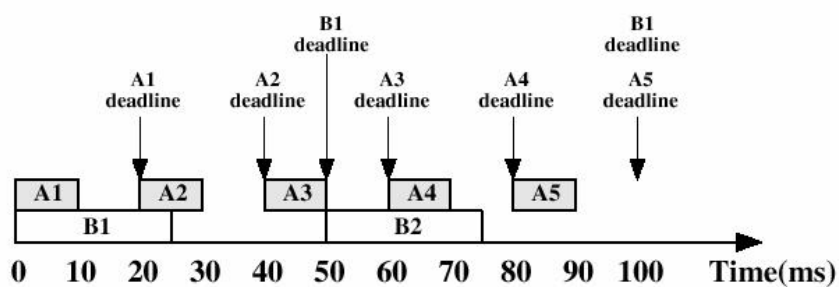

Algoritmit

- First-Come-First-Served FCFS
- Round Robin RR
- Virtual Round Robin VRR
- Shortest Process Next SPN
- Shortest Remaining Time SRT
- Highest Response Ratio Next HRRN
- Multilevel Feedback feedback

- Fair Share Scheduling FSS

7

EDF – Earliest Deadline First

Kaksi jaksollista (periodic) työtä:

Fig 10.5 [Stal05]

- Saapumisajat A 20 ms, B 50 ms välein
- Suoritusajat A 10 ms, B 25 ms
- Vuorottaminen 10 ms:n välein
- Valm. takaraja A 20 ms, B 50 ms saapumisesta

8

Rate Monotonic Scheduling

The diagram illustrates the execution of task P over two cycles. In Cycle 1, task P is processed for a duration of C (execution time) and then remains idle until the end of the cycle. In Cycle 2, task P is again processed for a duration of C and then remains idle. The total duration of one cycle is T (period). The execution time C is shown as a horizontal bar within each cycle, and the period T is shown as a longer horizontal bar spanning the entire cycle.

- Vain jaksollisille (periodisille) töille (Fig 10.7 [Stal05])
- Sama työ tasaisella tahdilla
  - käyttöaste yhden työn osalta on $U = C/T$
- Jakson loppu = Hard deadline
- Pienin jakso (T) = suurin prioriteetti

Rate: määrä yksikköä kohden, taajuus

9

Ajoitettavuuden arviointi käyttöasteen avulla

Tbl 10.4 [Stal05]

- RMS: Selvästi

$$U_i = C_1/T_1 + C_2/T_2 + \dots + C_n/T_n \leq 1$$

- Riittävä ehto sille, että työt voidaan ajoittaa RMS-algoritmillla on

$$C_1/T_1 + C_2/T_2 + \dots + C_n/T_n \leq n(2^{1/n} - 1)$$

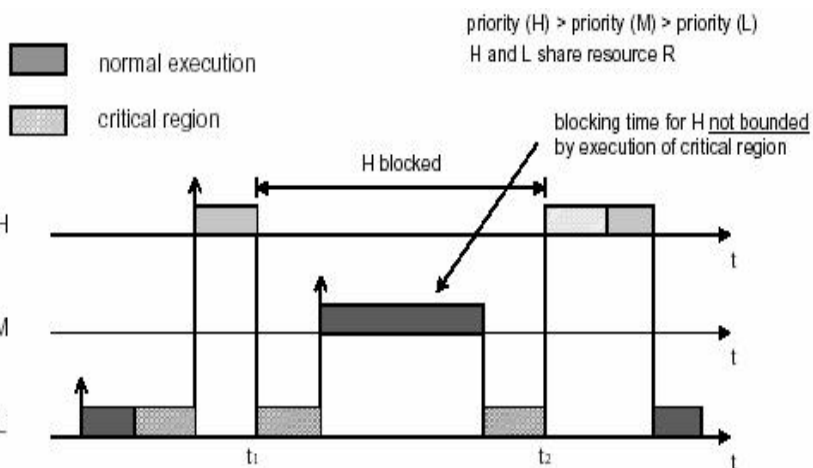
- Arvon n kasvaessa, RMS:lle yläraja lähenee

$$\ln 2 \sim 0.693 \text{ eli rajatapaus } U_i < 0.693$$

- EDF: tehokkaampi, sille riittää (riittävä ja välttävä ehto)

$$U_i = C_1/T_1 + C_2/T_2 + \dots + C_n/T_n \leq 1$$

Prioriteetin kääntyminen (Priority inversion)

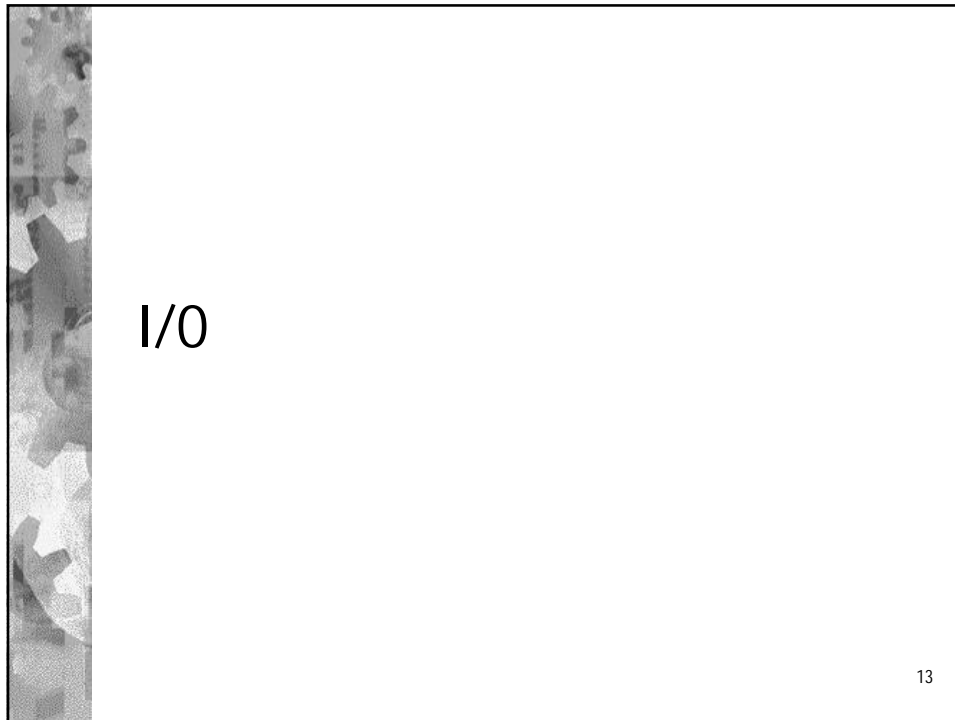

11

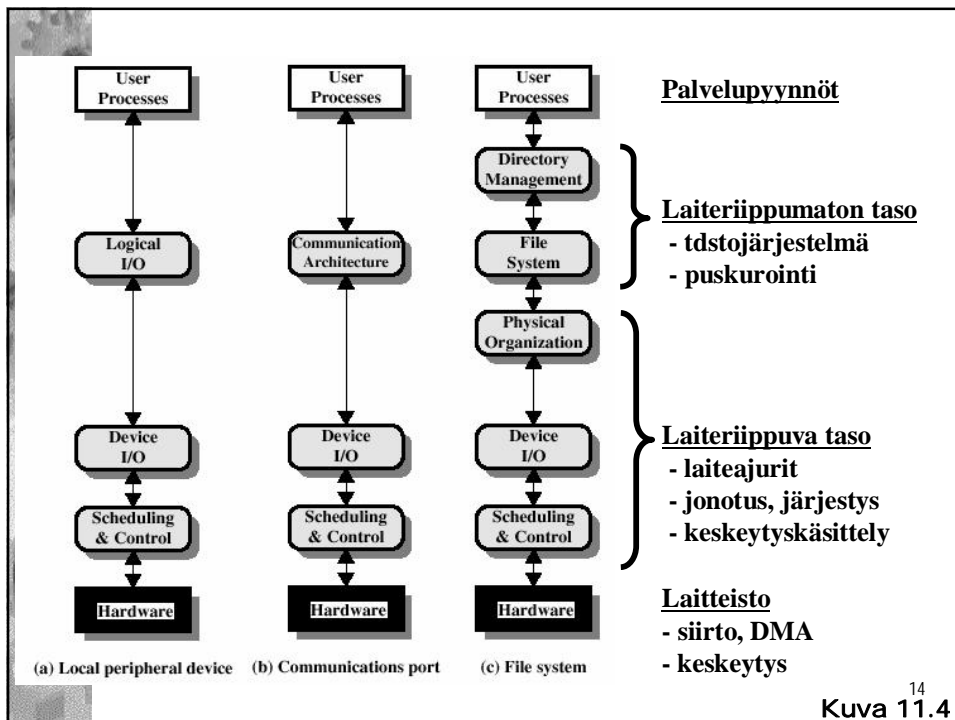
Prioriteetin kääntymisen välttäminen

- Keskeytymättömät kriittiset alueet
  - Luovat tarpeetonta odotusta.
  - Käyttökelpoisia vain lyhyille kriittisille alueille.
- Sisääntuloprotokolla kriittiselle alueelle
  - Prioriteetin perintä (Priority Inheritance Protocol).
  - Prioriteetin kattomenetelmä (Priority Ceiling Protocol).

12

13

¹⁴
Kuva 11.4

Laiteajurit

- Erityyppisille laitteille omat ajurinsa
- Etsi ajuri laitenumeron perusteella laitekuvaajalistasta
  - siirtoa käynnistettäessä
  - siirron päättyessä (keskeytys!)
- Laitekuvaaja
  - laitteen tunnistus, device id
  - tilatietoa, kenelle laite varattu
  - mitä ajuria käyttää
  - mitä ajurin funktiota (handler) kutsuttava missäkin tilanteessa
    - open(), read(), write(), close() ..., keskeytys
  - jono pyynnöistä parametreineen
    - mm. linkki pyynnön tehneen prosessin PCB:hen

15

Siirrän puuskurointi

- Tarve
  - Prosessi odottaa Blocked-tilassa siirron valmistumista
  - Alue, jonne siirretään oltava silti muistissa
- Lohkoperustainen
  - Levyt, nauhat
  - kirjanpito vapaasta / varatusta tilasta lohkoittain
  - siirto laitteen ja muistin välillä lohko kerrallaan
  - hajakäsittely mahdollista (nauha?)
- Tavuperustainen
  - pääteyhteys, kirjoitin, hiiri, tiedonsiirtolinja, ...
  - tiedon käsittely tavu kerrallaan
  - vain peräkkäiskäsittely

16

Levyhaku

(Fig 11.6 [Stal05])

- Laitteen vapautumisen odotus
  - ohjain käsittelee yhden pyynnön kerrallaan
- Siirtokanavan odotus
  - jos useita levyjä samassa väylässä
- Hakuvarren siirto-aika (seek time)
  - hakuvarsi oikealle uralle
- Pyörähdysviive (rotational delay/latency)
  - odota, että oikea sektori pyörähtää kohdalle
- Siirtoaika (transfer time)
  - yhden lohkon kirjoittamiseen/lukemiseen kuluva aika

Näihin voi vaikuttaa

saantiaika (access time)

Tähän ei voi vaikuttaa

17

Algoritmeja

- Hakuvarren siirtoaika pisin
  - kannattaa minimoida siirrot
- Random? FIFO? PRI? LIFO?
  - huonoja, eivät huomioi hakuvarren nykyistä positiota
- Ota huomioon hakuvarren sijainti
  - SSTF
  - SCAN
  - C-SCAN
  - N-step-SCAN ja FSCAN

18

Levyn vuorotus algoritmeja

Table 11.2 Comparison of Disk Scheduling Algorithms

(a) FIFO (starting at track 100)		(b) SSTF (starting at track 100)		(c) SCAN (starting at track 100, in the direction of increasing track number)		(d) C-SCAN (starting at track 100, in the direction of increasing track number)	
Next track accessed	Number of tracks traversed	Next track accessed	Number of tracks traversed	Next track accessed	Number of tracks traversed	Next track accessed	Number of tracks traversed
55	45	90	10	150	50	150	50
58	3	58	32	160	10	160	10
39	19	55	3	184	24	184	24
18	21	39	16	90	94	18	166
90	72	38	1	58	32	38	20
160	70	18	20	55	3	39	1
150	10	150	132	39	16	55	16
38	112	160	10	38	1	58	3
184	146	184	24	18	20	90	32
Average seek length	55.3	Average seek length	27.5	Average seek length	27.8	Average seek length	35.8

19

RAID - Redundant Array of Independent Disks

- RAID 0 (ei redundanssia, ei toisintoja)
- RAID 1 (mirror, kahdennettu)
- RAID 2 (Hamming)
- RAID 3 (pariteettibitti)
- RAID 4 (pariteettilohko)
- RAID 5 (hajautettu pariteettilohko)
- RAID 6 (2 haj. pariteettilohkoa)

20

Lohkopuskurit

Ch 11.7 [Stal 05]

21

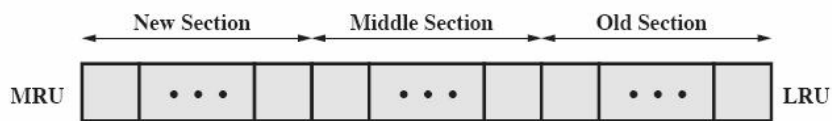
Lohkopuskurit, levypuskurit

- KJ:n data-alueella oleva puskurit muistiinluettuja levylohkoja varten
  - Paikallisuusperiaate
  - Ennaltanouto / viivästetty kirjoitus
- Poistoalgoritmit
  - LRU: Least Recently Used
  - LFU: Least Frequently Used
  - Most Recently Used – MRU FIFO (Frequency Based Replacement)

22

Most Recently Used – MRU Three Sections

- Most Recently Used – MRU Three Sections
  - parannus: jaa jono kolmeen osaan
    - poistot aina viimeisestä osasta
    - etuosasta pudonneelle jää aikaa vanheta
  - tulos: parempi algoritmi kuin LRU tai LFU

(b) Use of three sections

Fig 11.9 (b) [Stal 05]

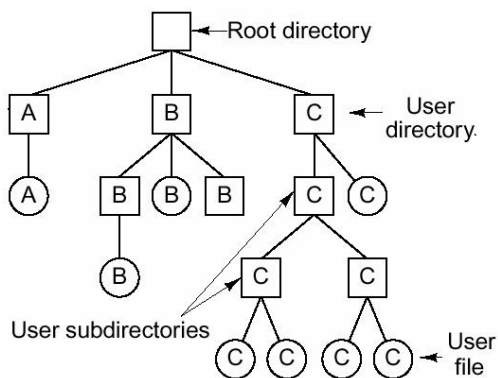
23

Tiedostojärjestelmä

24

Hakemisto: Hierarkinen puurakenne

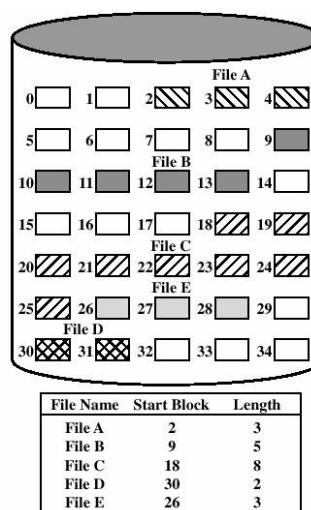
- Juurihsto, kotihakemistot, alihakemistot
- Myös prosessit voivat luoda alihakemistoja
- Juurihstolla kiinteä paikka levyllä

25

Koko tdsto yhdelle alueelle

- Hstoalkiossa vain ens. lohkon numero sekä tdston koko (pituus)
- Koon muuttaminen vaikeaa
  - arvioitava varausta tehtäessä
  - saatetaan joutua kopioimaan uudelle alueelle

26

Lohkojen ketjutus

- Varaus lohko kerrallaan vasta tarvittaessa
- Hstoalkiossa viite tdston ensimm. lohkonumeroon sekä tdston koko

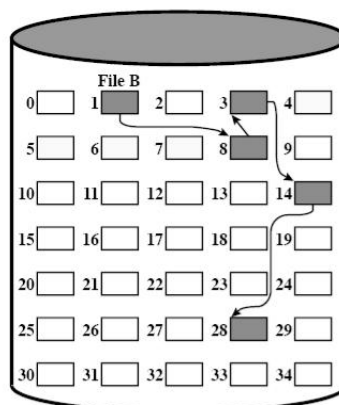

Fig 12.9 [Stal05]

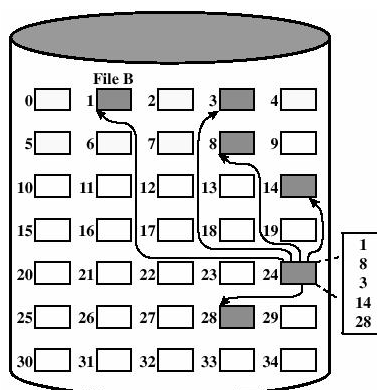
File Allocation Table

File Name	Start Block	Length
...	...	...
File B	1	5
...	...	...

27

Lohkohakemisto

- Erillinen hakemisto tdstolle varatuista lohkoista
- Usein erillään omassa lohkoissa
  - hstoalkiossa vain hstolohkon numero

File Name	Index Block
...	...
File B	24
...	...

28

Vapaan tilan hallinta

Tan01 6-21

(a)

Lohkolista

(b)

Bittikartta

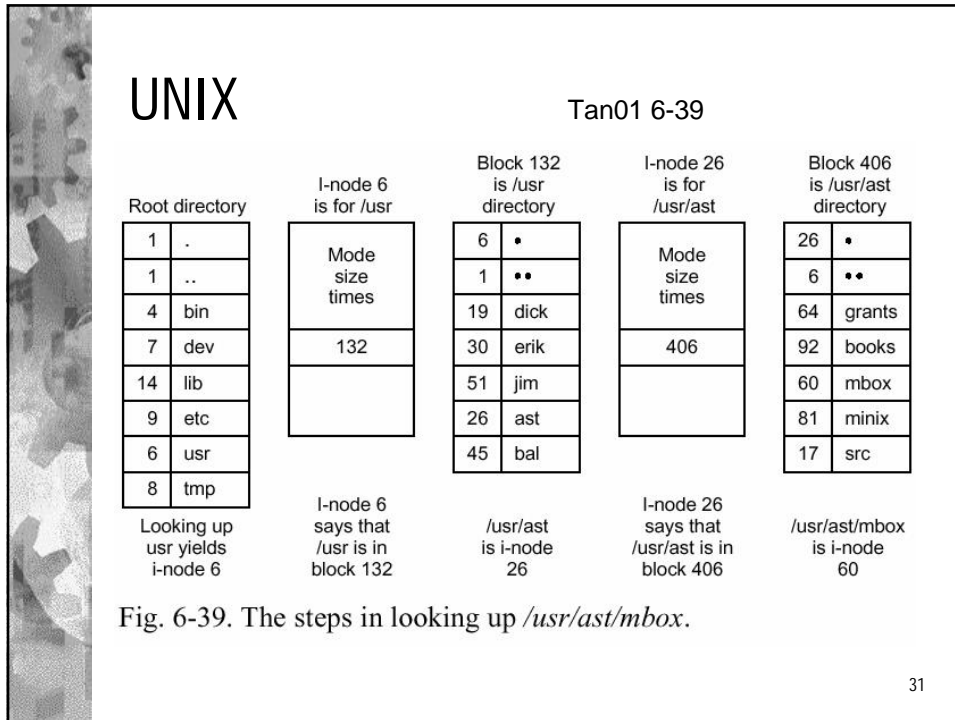
A 1-KB disk block can hold 256 32-bit disk block numbers

29

UNIX

Tan01 6-38

30

Tiedostojen yhteiskäyttö

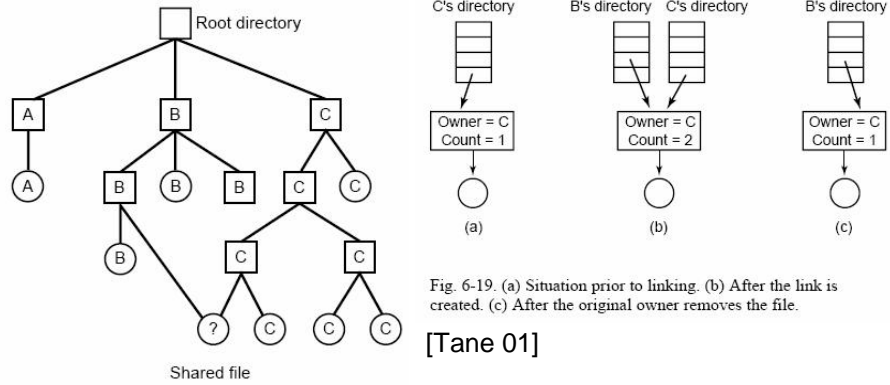

Fig. 6-18. File system containing a shared file.

[Tane 01]

LINUX Virtual File System

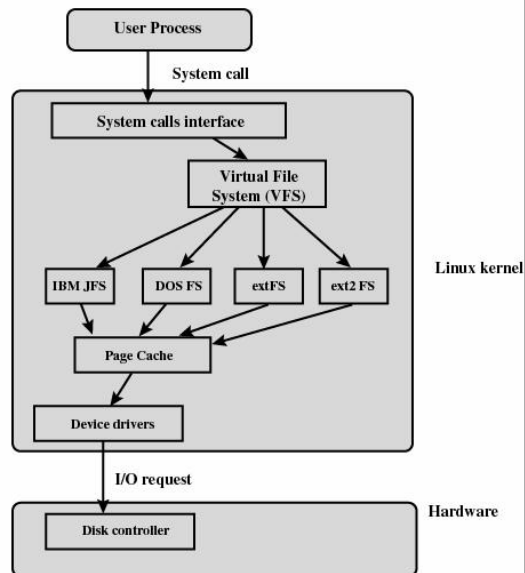

Figure 12.15 Linux Virtual File System Context

Linux tiedostojärjestelmät

- ext2fs (second extended file system)
  - Linuxia varten kehitetty tiedostojärjestelmä
  - esikuvana BSD Fast File System (FFS)
    - lohkokryhmit
  - tehokkuus, luotettavuus
- /proc
  - erikoistiedostot, luodaan 'lennosta'
  - esim. ytimen parametrien kysely/asettaminen
  - KJ-palvelut piilotettu tiedostojärjestelmän käyttöksi
    - käytön valvonta tiedostojärjestelmän suojauksen avulla
- ext3fs
  - journaling file system, log-structured file system (LFS)
  - Red Hat Linux'issa

35

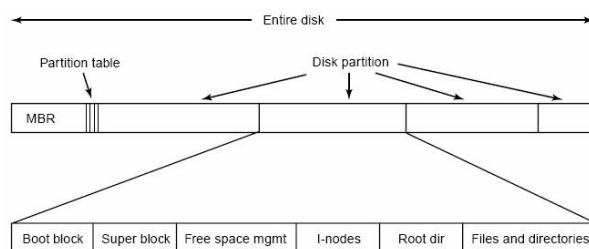

Fig. 6-11. A possible file system layout.

[Tane01]

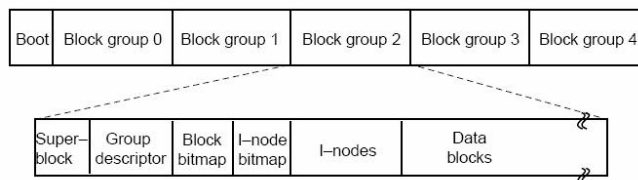

Fig. 10-35. Layout of the Linux Ext2 file system.

36

Linux ext2fs levy

- Lohkoryhmät (block groups)
  - yhtenäisesti levytä allokoitu alue
    - datalohkot ja i-nodet fyysisesti lähellä toisiaan
    - säästä hakuvarren siirroissa
- Kaikki lohkot samankokoisia (1 KB)
- Kaikki i-nodet 128B (tavallinen UNIX 64B)

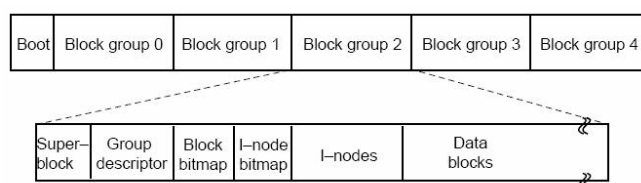

Fig. 10-35. Layout of the Linux Ext2 file system.

37

ext2fs superlohko (superblock)

- 1 lohko
- Kuvaa koko ext2fs-partition rakenteen
- Kopio jokaisen lohkoryhmän alussa
  - luotettavuus, virheestä toipuminen
- Ydin operoi vain lohkoryhmän 0 superblokilla ja ryhmäkuvaajilla
  - muille käyttöä, jos superblock 0 'rikki'
  - `/sbin/e2fsck` kopioi aika-ajoin muualle

38

**ext2fs
superlohko
(superblock)**

- 1 lohko
- Kuvaa koko ext2fs-partition rakenteen
- Kopio jokaisen lohkokoryhmän alussa
- luotettavuus, virheestä toipuminen

	0	1	2	3	4	5	6	7
0	Number of i-nodes				Number of blocks			
8	Number of reserved blocks				Number of free blocks			
16	Number of free i-nodes				First data block			
24	Block size				Fragment size			
32	Blocks per group				Fragments per group			
40	i-nodes per group				Time of mounting			
48	Time of last write				Status		Max. mnt cnt	
56	Ext2signat		Status		Error behav.		Pad word	
64	Time of last test				Max test interval			
72	Operating system				File system revision			
80	RESUID		RESGID		Pad word			
blocksize				Pad words				

**ext2fs
i-node**

Access Control List

	0	1	2	3	4	5	6	7
0	Mode		Uid		File size			
8	Access time				Time of creation			
16	Time of modification				Time of deletion			
24	Gid		Link counter		No. of blocks			
32	File attributes				Reserved (OS-dependent)			
40	12 direct blocks							
88	One-stage indirect block				Two-stage indirect block			
96	Three-stage indirect block				File version			
104	File ACL				Directory ACL			
112	Fragment address				Reserved (OS-dependent)			
120	Reserved (OS-dependent)							

40

Kirjaava tiedostojärjestelmä

- Kirjataan kaikki muutokset (journalointi?)
- Pitää tiedostojärjestelmän eheänä
- Kirjataan
  - Vain metatieto muutoksista – journal
  - Sekä metatieto että itse data – loki
- Tarve:
  - Tiedostojärjestelmän tarkistus (check) kestää liian kauan, jos epänormaali 'kaatuminen'
  - Valtaosa levyoperaatioista on kirjoituksia, lukuoperaatiot tehdään puskureista
  - Useimmat kirjoitukset pieniä päivityksiä
    - levyn hakuvarsi liikkuu paljon, vähän dataa siirtyy

41

Perusidea

- Ongelma tavallisen tiedostojärjestelmän uuden tiedoston X luomisessa:
  - kirjoita hakemiston i-node, hakemisto, tiedoston i-node ja lopulta tiedosto
  - virta poikki (tms vika) kesken kaiken? Ooops.
- Ratkaisu: tapahtumaloki, joka takaa tiedostojärjestelmän eheyden - vrt tietokantojen loki
- Esim: Microsoft NTFS, Red Hat Linux ext3fs

42

NTFS: Piirteitä

- Kaatumisista ja levyvirheistä toipuminen
  - LFS lokitiedoston avulla
- Käyttöoikeudet
  - pääsilystat (security descriptor)
- Sallii suuret levyt ja tiedostot
  - FAT32:ssa vain 2^{32} lohkoa, suuri allokointitaulu
- Tiedosto-oliot ovat (*arvo, attribuutti*) -pareja
- Mahdollisuus indeksointiin tiedoston käsittelyn nopeuttamiseksi
- Lohko, cluster
  - yksi tai useampi peräkkäinen sektori (esim. 512 B - 4 KB)
    - 32 GB levyllä 128 sektoria/lohko (→ lohko 64-512 KB)
  - varauksen ja kirjanpidon perusyksikkö
- Partitio, volume
  - fyysinen levyn looginen osa, jolla oma tiedostojärjestelmä

43

NTFS-partitio

(Fig. 12.17 [Stal 05])

partition boot sector	Master File Table	System Files	File Area
-----------------------------	-------------------	-----------------	-----------

- Boottilohko
  - partition ja tiedostojärj. rakenne, bootitietue ja -koodi
  - MFT:n sijainti
- MFT
  - tietoa tiedostoista, hakemistoista (folders) ja vapaasta tilasta
- System Files (~ 1MB)
  - kopio MFT:n alkuosasta
  - virheistätoipumisloki, bittikartta vapaat/varatut lohkot, attribuuttien kuvaustaulu
- File Area - tiedostojen lohkoille

44

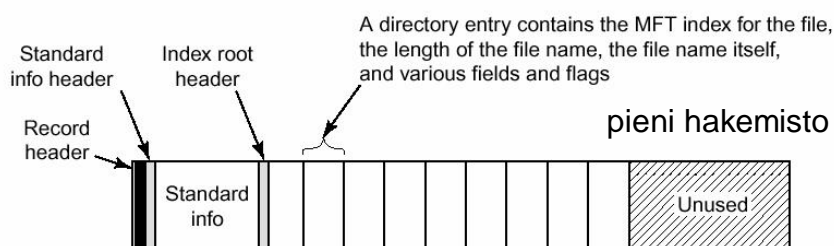
NTFS – MFT (Master File Table)

- 1 KB:n kokoisia MFT-tietueita
  - jokainen kuvaa yhden taltiolla olevan tiedoston
    - myös hakemisto on tiedosto
  - vaihtelevanmittainen osa **käytössä**
    - (attribuutti, arvo) pareja (ei paikkasidonnainen!)
    - data attribuutti, 'arvo' = lohkojen sijainti
- 16 ensimmäistä tietuetta varattu ns. metadatalle
  - 16 \$-alkuista tiedostoa
- Jos pieni tiedosto, tietue **sisältää myös datan**
- Jos iso tiedosto, data erillisellä tallealueella
  - MFT-tietuessa lohkonumeroita
  - kuvaus voi jatkua useampaan MFT-tietueeseen

45

Hakemiston MFT-tietue

(Fig. 11-38 [Tane01])

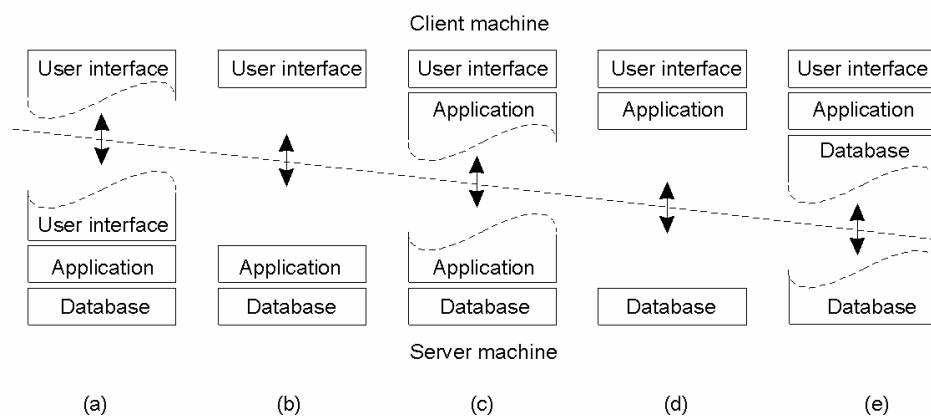
- Pienissä hakemistoissa MFT-tietueet peräkkäisjärjestyksessä
- Isoissa hakemistoissa MFT-tietueessa B-puun (B-tree) indeksirakenne
  - nimen etsintä ei ole peräkkäishakua

46

Hajautettu prosessi

47

Asiakas-palvelija luokitteluja

1-29

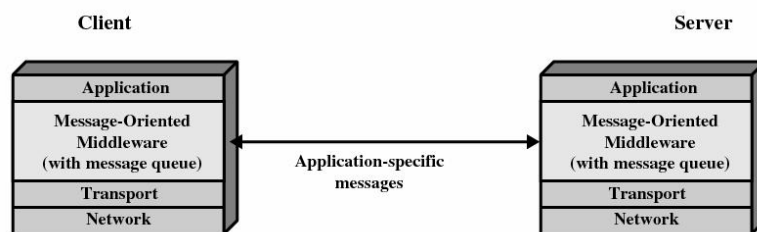
Alternative client-server organizations.

48

Prosessien välinen viestintä: sanomat

- Sanomien välitys on prosessien tapa kommunikoida toisten prosessien kanssa
  - Sekä samassa että eri koneissa olevien prosessien välillä

(a) Message-Oriented Middleware

49

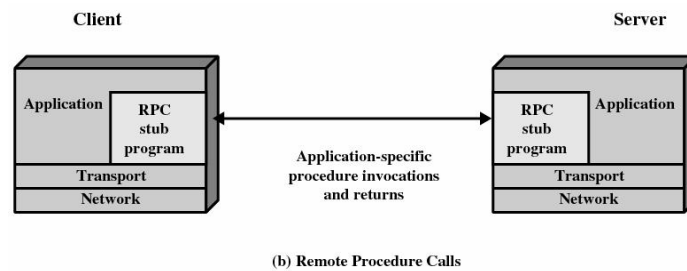
Sanomanvälityksen ominaisuuksia

- Luotettavuus
  - Luotettava takaa viestien kulun
  - Epäluotettava ei takaa, mutta yksikertainen toteuttaa
- Synkronointi
  - Asynkroninen – lähettäjä voi jatkaa heti
  - Synkroninen – lähettäjä jää odottamaan
- Sanomien pysyvyys
  - Pysyvä viestintä (Persistent communication) – viesti odottaa järjestelmässä vastaanottajaa
  - Välitön viestintä (Transient communication) – lähettäjän ja vastaanottajan olta samanaikaan paikalla
- Sidonta
  - Miten?
  - Koska?

50

Prosessien välinen viestintä: aliohjelmakutsut

- Aliohjelmakutsuilla (API) prosessit tyypillisesti haluavat jotain palvelua tehtäväksi
  - Samassa koneessa: funktiokutsuna
  - Eri koneissa: Remote procedure calls

51

RPC

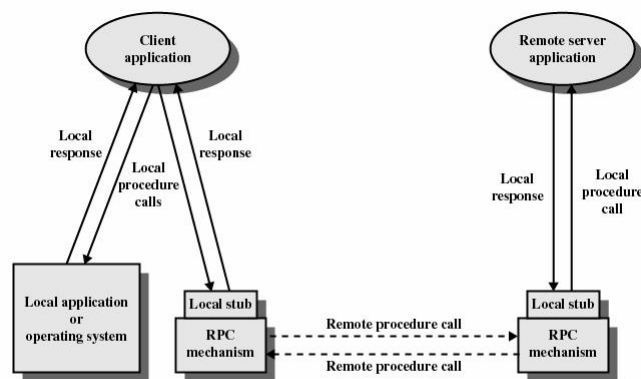
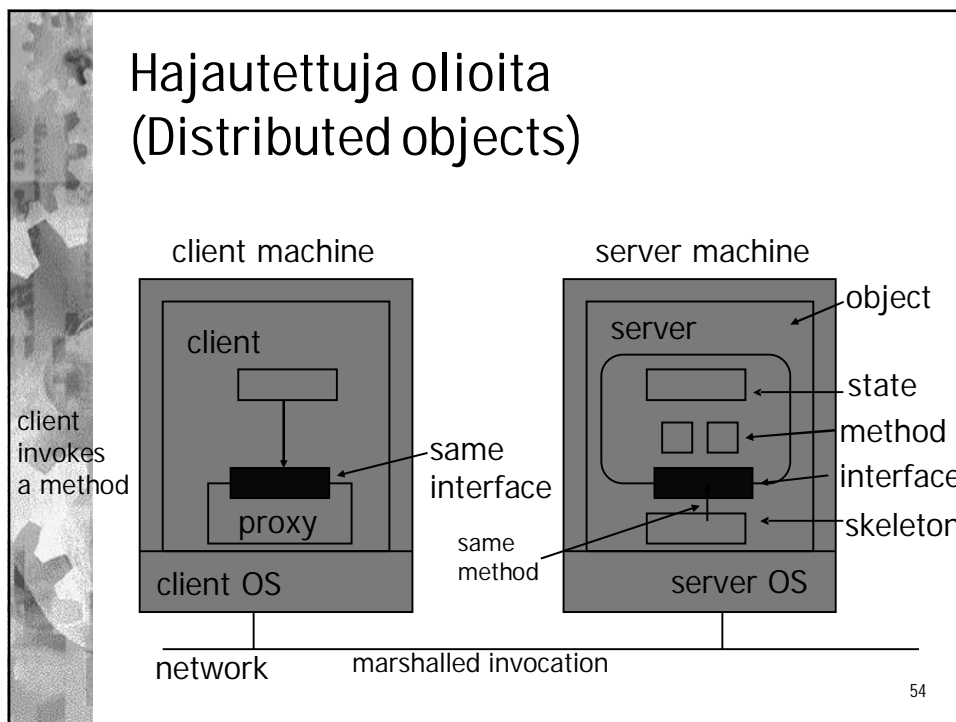
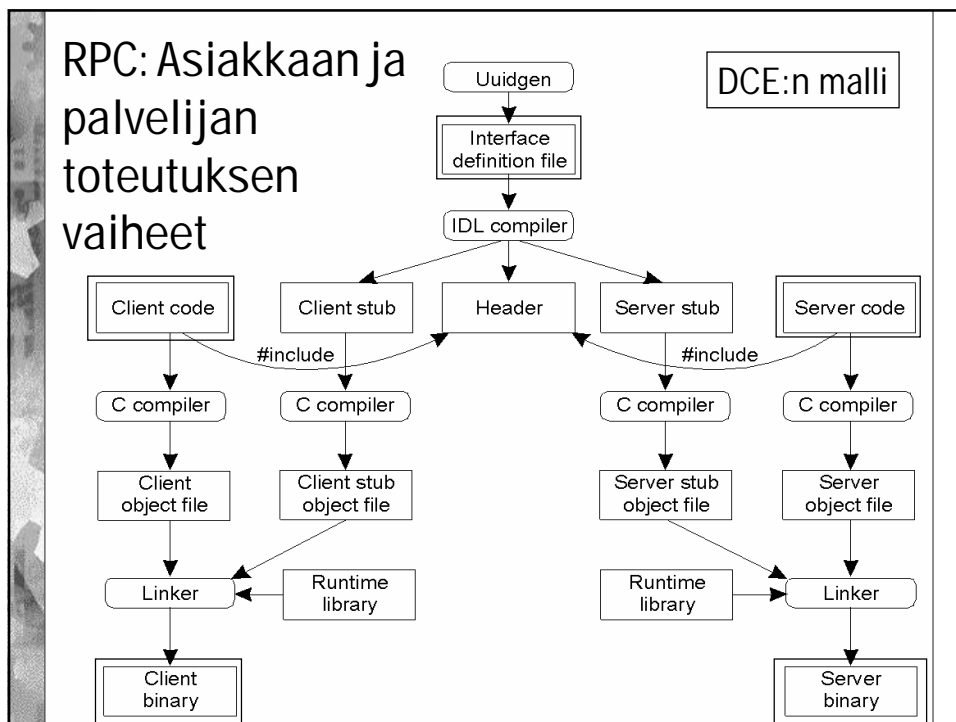
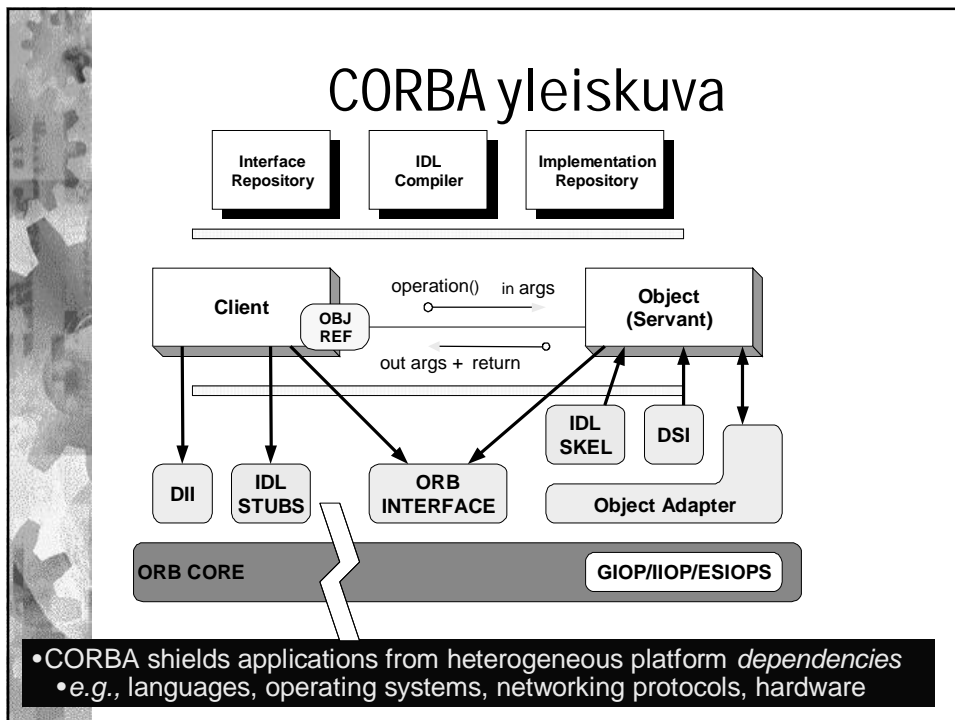
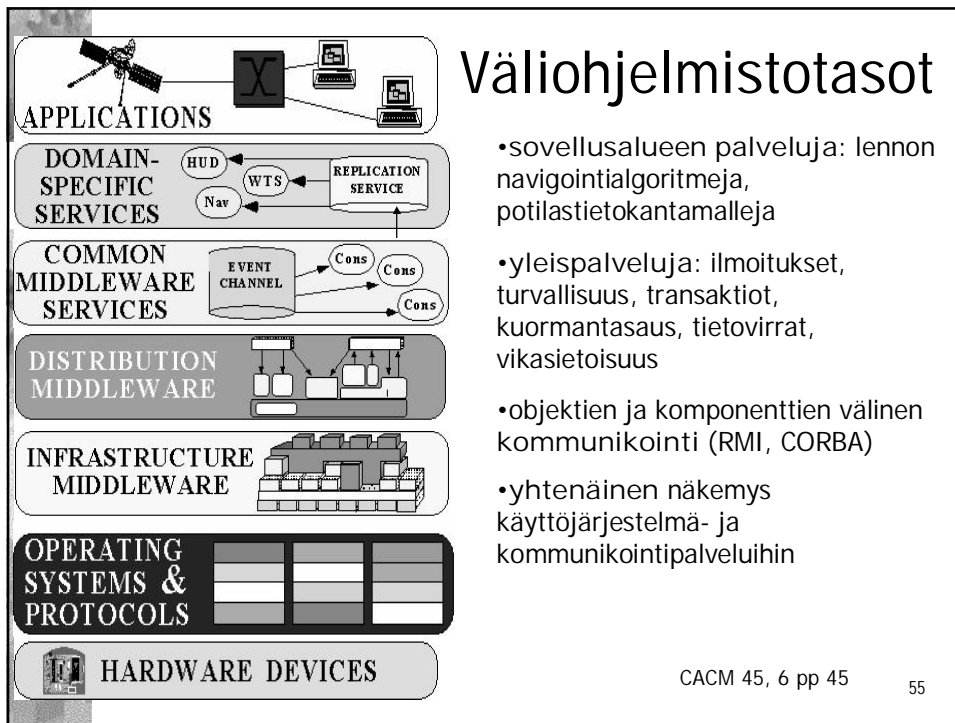

Figure 14.12 Remote Procedure Call Mechanism

52

Klusterit: luokittelua

Clustering Method	Description	Benefits	Limitations
Passive Standby	A secondary server takes over in case of primary server failure.	Easy to implement.	High cost because the secondary server is unavailable for other processing tasks.
Active Secondary:	The secondary server is also used for processing tasks.	Reduced cost because secondary servers can be used for processing.	Increased complexity.
- Separate Servers	Separate servers have their own disks. Data is continuously copied from primary to secondary server.	High availability.	High network and server overhead due to copying operations.
- Servers Connected to Disks	Servers are cabled to the same disks, but each server owns its disks. If one server fails, its disks are taken over by the other server.	Reduced network and server overhead due to elimination of copying operations.	Usually requires disk mirroring or RAID technology to compensate for risk of disk failure.
- Servers Share Disks	Multiple servers simultaneously share access to disks.	Low network and server overhead. Reduced risk of downtime caused by disk failure.	Requires lock manager software. Usually used with disk mirroring or RAID technology.

Cluster Computer Architecture

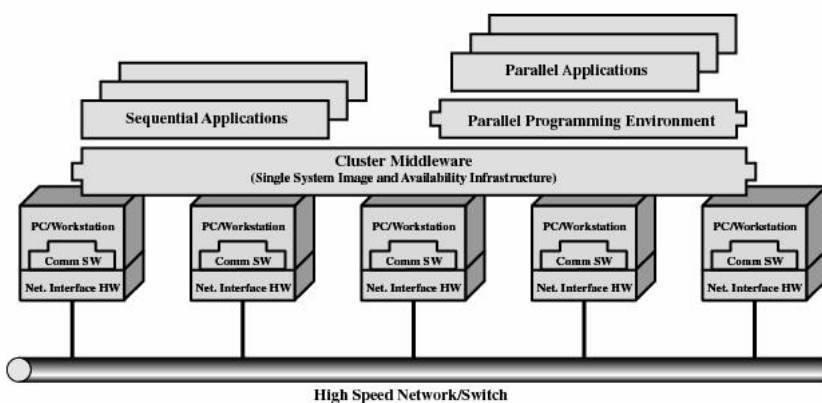

Figure 14.14 Cluster Computer Architecture [BUY99a]

Prosessin siirto

(a) Before migration

- Suoritus keskeytetään siirron ajaksi
- Siirretään uuteen paikkaan riittävästi tietoa nykyisestä tilasta.
- Suoritus jatkuu uudessa paikassa

(b) After migration

59

Siirtopolitiikkoja

- Eager (all):
  - Siirrä kaikki (muistialueet+muut)
- Precopy:
  - Prosessia vielä suoritetaan, kun muistialueita jo kopioidaan
- Eager (dirty):
  - Siirrä vain se osa muistiavaruutta, joka on keskusmuistissa ja jota on muutettu
- Copy-on-reference:
  - Siirrä sivua vain viittattaessa
- Flushing:
  - Kopioi prosessin muuttuneet sivut levyille

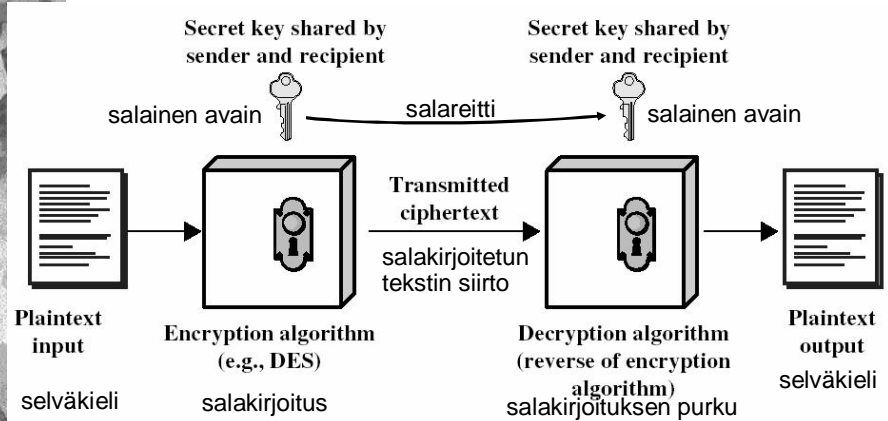
60

Tietoturva

61

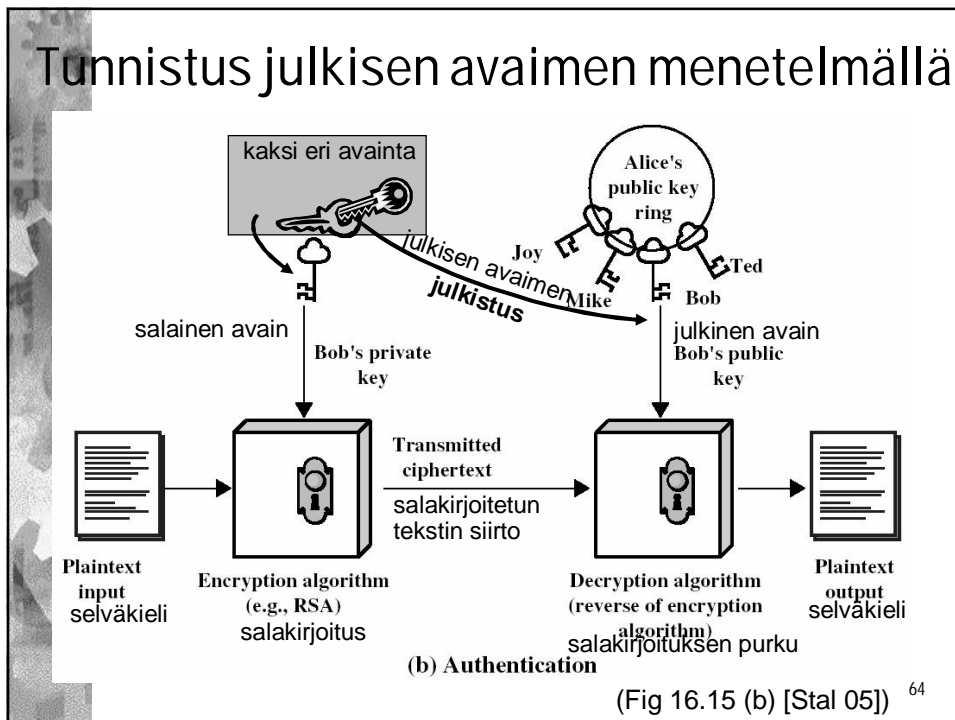
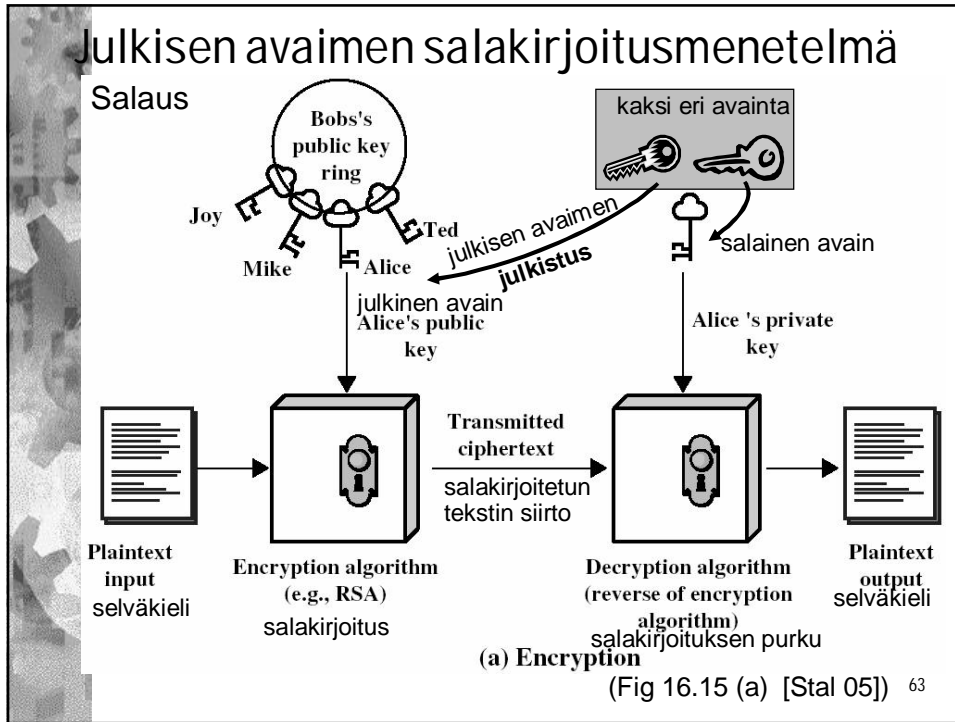
Perinteinen, symmetrinen salaus

Sama avain molemmilla!

(Fig 16.14 [Stal 05])

62

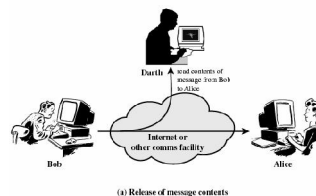

Passiiviset hyökkäykset (kuuntelu, nuuskinta)

Fig 16.3 [Stal 05]

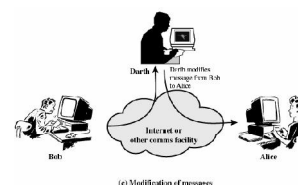
- Luottamuksellisuus rikkoontuu, eheys ei rikkoudu
- Tietoliikenneyhteydet, -verkko
  - salakuuntelu, tarkkailu, vuotaminen julkisuuteen (release of contents)
  - puhelut, sähköposti, tiedostojensiirto
  - salaus, salakirjoitus
    - silti analysoitavissa (traffic analysis)

65

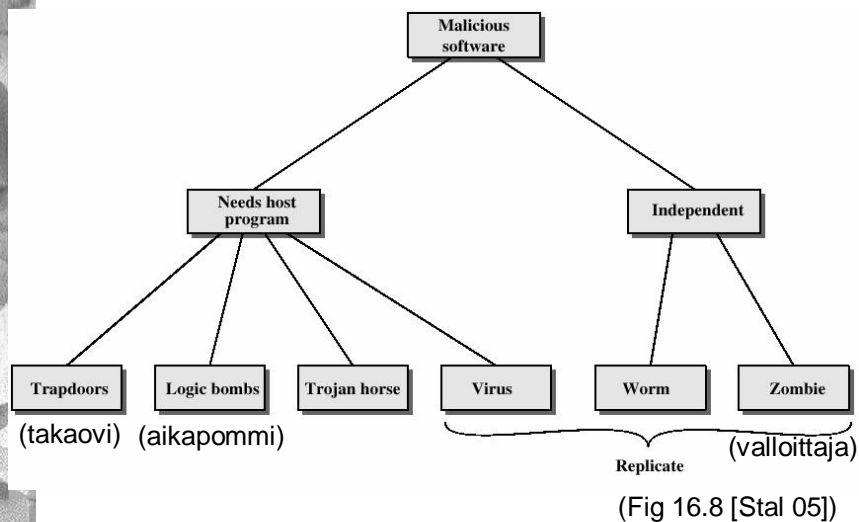
Aktiiviset hyökkäykset

- Tiedon eheys rikkoontuu
- Tietoliikenneyhteydet, -verkko
  - lähettäjä teeskentelee olevansa joku muu (masquerade)
  - virheellinen toisto (replay)
  - viivyttäminen, muuttaminen, uudelleenjärjestely (modification of msg contents)
  - käytön esto (DoS = denial of service)
    - ylikuormitus, yhteyksien sabotointi
    - yritetään havaita ja toipua nopeasti

66

Luokittelua

67

Miten sisään yritetään?

- Arvaa / kokeile salasanoja
  - standarditunnuksia + oletussalasana / ei salasanaa
  - järjestelmällisesti lyhyitä salasanoja
  - käytä apuna järjestelmän sanastoa tai jotain muuta valmista "top100"-listaa
  - käytä käyttäjään liittyviä tietoja
    - puh., nimet, seinällä olevat sanat, ...
- Käytä Troijan hevosta
  - hyötyohjelma, joka myös kokoaa käyttäjätietoa
- Salakuuntele verkkoa
  - tunnus/salasana voi olla selväkielisenä

68

Virustorjunta

69

Aiemmin kokeessa kysyttyä

- Vuorotus
  - Yhden prosessorin: Multilevel feedback, Fair share, ...
  - Moniprosessori: kimpovuorotus
  - Reaaliaikajärj.: Rate monotonic
- I/O ja tiedostonhallinta
  - Puskurointi, lohkopuskurien allokointi
  - Levyhakuja: SCAN, FIFO, SSTF
  - Ext2fs, NTFS, tiedostojen suojaus
- Tietoturva
- Hajautuksesta:
  - Klusterit
  - *RPC, CORBA*

70

-- END --

Käyttöjärjestelmät

71